

BABJÁK ILDIKÓ

ÚJKORI VÁLTÓELMÉLETEK*

Jelen tanulmány célja azon fordultatos út bemutatása, amelynek során a váltó – amelyet napjaink értékpapírjai között mostohagyermekként kezelnek, – a pénzcseré eszközéből hitelesközzé vált, és ezen útján a mai váltójogi elveket is megalapozó gondolkodók elméleti kísérték. A váltóelméletek ismertetését az újkor hajnalán kell kezdenünk, mert bár a váltószerszövedés természetével már a középkorban is foglalkoztak, ezen nézetek még nem álltak össze elméletekké. A 17. és 19. század közötti időszakban viszont, tekintettel a váltóforgalom élénkülésére, annál inkább találkozni a váltó lényegét firtató elméletekkel. Az alábbiakban a korszak európai gondolkodóinak véleményét foglaljuk össze.

I. A váltó természetére vonatkozó első elméletek

RAPHAEL DE TURRI¹[1] tudósít arról, hogy már BALDUS is leírja ennek jellemzőit: “a váltót egy harmadik helyre kell intézvényeztetni” s azért valutát adnak, amelyért egy harmadik helyen más pénznemben fizetnek ki.²[2] A váltót “*emtio venditio pecuniae absentis pro praesenti*”-nek tartják mindketten, tehát az adásvételre vezetik vissza.³[3] SAVARY, aki

* A tanulmány a Deák Ferenc Ösztöndíj támogatásával készült.

1[1] A váltó DE TURRI szerint “csak annyira tekinthető vételnek, amennyire a vétel cserének. A váltó a vétel egy nemének tekinthető, ha az embert az állatok egy nemének tekinthetjük.” In: PLÓSZ, S.: *A magyar váltójog kézikönyve*, Budapest 1889, 52. o.

2[2] DE TURRI, R.: *Tractatus de cambiis*, Frankfurt 1645, Disp. II. quest. XXIII.: “*Primo dicit – BALDUS – videri cambium contractum pecuniae emtae et venditae. Nam sicuti propter diversitatem materiae consistit emtio in pecunia, ita et pariter si adjiciatur diversitas loci et temporis, ubi est solvendum. Vera ista propositio tam in se quam in ratione sui aurea est et tanto viro digna; licet per eum nullo jure probetur.*” In: APÁTH, I.: *Anyagi és alaki váltójog I*, Budapest 1884, 60. és k. o.

3[3] APÁTHY 61. o.

maga is kereskedő volt a 17. századi Franciaországban,^{4[4]} nem vetette el a váltó adásvételi jellegét, de a váltóügylet alapjának a pénzbeli követelés átruházását tekintette.^{5[5]}

1620 után, amikor is megjelenik a váltóforgatmány, a váltóelméletekben is “fordulat” következik be: szakítanak a pénzcseré elvével, ugyanis az új kereskedelmi szokásoknak megfelelően a váltók ellenértékét már nemcsak pénzben, hanem más javakban, árukban is meg lehetett határozni, a váltót más személyekre is át lehetett forgatni. A váltót innentől kezdve a vett áru valódi (vagy az áruért kialakított) vételárának tekintették. Megjegyzendő, hogy a váltó még így is valamiféle “csere” (*commutatio*) maradt,^{6[6]} de amíg korábban a váltó egy kifizetett utalványozás volt, addig újabban *puszta utalványként* jelent meg.

A váltó fokozatosan a mindennapi kereskedelmi élet fontos része lett, önálló fizetési eszközzé vált, kézről kézre járt, “forgott”, és pótolta a készpénzt. DEGEN véleménye szerint a váltó ezzel tulajdonképpen a hitelek értékesítésének eszközévé lett, és ezen jellege a hátrati forgatmányok által teljesebben ki teljesen.^{7[7]} A váltó gyakorlati funkciójában bekövetkezett változás természetesen a váltó lényegéről kialakult elméletek állóvizét is felkavarta.

A 16. században a váltóval foglalkozó német jogászok (főként HEYDIGER) még tartották magukat ahhoz a régebbi olasz teóriához, hogy a váltóügylet konszenzuális szerződés, a váltó maga pedig ezen szerződés bizonyítéka.^{8[8]} A 17. században BODE már a váltó fogalma mellett a váltólevél fogalmát is meghatározta, illetve a váltóban előforduló személyeket is (kibocsátó, intézvényes, elfogadó és bemutató) megnevezi. 1646-ban kibocsátott értekezésében^{9[9]} merőben új váltóelmélet jelenik meg, hiszen élesen elválasztja egymástól a váltót és a váltólevelet, ellentétben az addig egyeduralgó olasz nézettel, amely nem különbözteti meg e fogalmakat. BODE szerint a váltó “*contractus consensualis dandi et reddendi. tantudem pecuniae in diversis locis,*” míg a váltólevél “*ad cambium implementum requiritur et tractatus remittent: tradat litteras cambii,*” tehát a váltólevél csak betetőzése az előzőleg megkötött váltószerződésnek. BODE új elmélete számos követőre talált, olyannyira, hogy a francia törvényhozásban is útját állotta a régi olasz váltóelveknek. A 17. században azonban nemcsak a francia, hanem sok egyéb váltótörvény is azt a vezérgondolatot követi,^{10[10]} hogy a váltószerződés az adásvétel jellemzőit viseli: esszenciális eleme az áru

4[4] BIENER, F.-A.: *Wechselrechtliche Abhandlungen*, Lipcse 1859, 159. o.

5[5] SAVARY, J.: *Az Ordonnance du commerce* (A francia kereskedelmi törvény) javaslata, 1673, V. cím, in: APÁTHY 61. o.

6[6] PLÓSZ 51. o.

7[7] DEGEN G.: *A váltó történelme a legrégebb időktől korunkig*, Pest 1870, 140. o.

8[8] HEYDIGER, J. J.: *Anleitung zum gründlichen Verstand des Wechselrechtes*, Köln 1713, 8. és 22. o. BIENER-nél HEYDIGER HEYDEGGER-ként jelenik meg már 1859-ben. In: BIENER 168. o.

9[9] BODE, M.: *Dissertatio de cambiis*, Marburg 1646

10[10] HEYDIGER, J. J.: *Kurze Anleitung zum gründlichen Verstand des Wechselrechtes*, (Frankfurt 1676)-ra BIENER hivatkozik. In: BIENER, F.-A.: *Abhandlung aus dem Gebiete der Rechtsgeschichte II*, Lipcse 1846, 168. o.

(*res*), az ár (*pretium*), és az ezekben való megegyezés (*consensus*), és csak annyiban tér el az adásvételtől, hogy az áru átadásának és a pénz kifizetésének helye különbözik egymástól (*distantia loci*).¹¹[11] Az elméletek 18. századi történetébe továbblépve FRANK 1721-ban Halléban megjelent *Institutio iuris cambialis* című művét¹²[12] kell kiemelni, amelyben kifejti, hogy a váltóügyletben négy különböző szerződés jelenik meg: a kibocsátó és az intézvényes közötti, a kibocsátó és az intézvényezett közötti, a bemutató és az elfogadó közötti, illetve a forgató és a forgatmányos közötti szerződés.¹³[13] FRANK elmélete szerint a váltó pusztán konszenzuális szerződés, a váltólevél pedig csak “*documentum ex causa cambii*.”¹⁴[14]

A 17. század második felében BODE és FRANK gondolataira reagálva RULANDUS azon nézete jelent meg a váltóelméletek sorában, hogy a váltó nem pusztán konszenzuális szerződés, hanem írásbeli szerződés (*literalis contractus*).¹⁵[15] RULANDUS a stipulációból indult ki, amely “rokonságban áll az *actio chirographi*ával és mint ilyen, a *litterarum obligatio*val.” Mivel a *chirographum* adóslevél gyanánt felettébb közkedvelt volt a németországi kereskedők körében, elméletét a váltóra is alkalmazta, hivatkozva “elvrokonára”, BALDUS-ra.¹⁶[16]

RULANDUS állításának védelmére kelt STYPMANN és GRYPHIANDER¹⁷[17] is, ugyanezen században. GRYPHIANDER *literalis contractus* elméletét kifejtve így ír a váltóról: “*Item contractus fit a dante ad cambium, a quo etiam requiritur, ut solutio pecuniae*

¹¹[11] BIENER ehhez még azt is hozzáteszi: abban is különbözik a váltó az adásvételtől, hogy a *pretium* maga a pénz, és ez a *distantia loci*val együtt megalapozza a váltó önálló szerződési létét. In: BIENER: *Wechselrechtliche* 168. o.

¹²[12] FRANK, J. CH.: *Institutio iuris cambialis*, Halle 1721

¹³[13] Jelen tanulmány tárgya inkább a váltóelmélet-történet, nem pedig a váltóügylet gyakorlati problémáinak boncolgatása, mégis álljon itt röviden néhány szó a váltókötelem főszereplőiről. A kibocsátó: aki a váltóban a fizetést ígéri; az intézvényes: akinek a fizetést ígéri; az intézvényezett: akit a váltó kibocsátója fizetésre felszólít; a bemutató: az a váltóbirtokos, aki a váltó felmutatásával annak kifizetését kéri; az elfogadó, az az intézvényezett, aki magára vállalta a váltói kötelezettséget; a forgató: aki a váltót átruházza; a forgatmányos: akire a váltót átruházták, és megszerzi a váltóból eredő összes jogot. SZLADITS, K.: *A magyar magánjog vázlatja*, Budapest 1917, 259., 262. és k., 267-269. o.

¹⁴[14] Vö. DEGEN 143. o.

¹⁵[15] RULANDUS, M.: *Tractatus de commissariis et commissionibus camerae imperialis III*, Frankfurt 1664, 7. könyv, 2. fejezet

¹⁶[16] RULANDUS idézett művének 3.§-a, 1. jegyzete

¹⁷[17] GRYPHIANDER, J.: *Oeconomica legalia, seu de arte acquirendi et conservandi patrimonii libri II. in quibus ius civile privatum ad rationes oeconomicas et utilitatem rei familiaris accomodatur II*, Bréma 1662, 26. fejezet (*De permutatis et cambio*), 69. szám. GRYPHIANDER felettébb megbecsült jogászként élt Brémában, de ezen művét csak halála után bocsátotta közre a fia. Vö. DEGEN 143. o.

facta sit, idque in litteris cambii perscribatur.”18[18] STYPMANN a váltószereződést “*contractus nominatus*ként” fogalmazza meg,19[19] amelynek lényege – DEGEN szerint helyesebben – “*ex formula literarum cambii.*”20[20] Egyikük elméletének sem akadt követője, HEYDIGER kellően megcáfolta GRYPHIANDER elméletét, és STYPMANN tanainak ingatagságára is rámutatott.21[21] Érdekes, hogy HEYDIGER írt először németül a váltóról, és a *literalis contractus* elméletének kialakítói egyáltalán nem tudták elmozdítani *contractus consensualis* elméletétől eltántorítani.

A 17. század második felében egyre gyorsabban terjedő hátirati forgatmányoknak köszönhetően a váltót áruként adták kézzől kézre, illetve azon körülményre támaszkodva, hogy a forgatmányoknál nem szükséges az értékvallomás, fokozatosan kialakult az általános meggyőződés: a váltóügylet konszenzuális szerződési jellege már nem állja meg a helyét, az inkább *írásbeli szerződés*.

II. Váltóelméleti változások a 18. században

A 17. század második felében megszületett jogászai munkák már sokkal világosabban fogalmazzák meg a *literalis contractus* váltóelméleti érveit, mint a századelő váltójogának művei. Lipcsében BARTH gyakorlati jogászként nyúlt a váltóhoz, és mind 1705-ben,22[22] mind 1708-ban23[23] kiadott rövidebb munkájában hangsúlyozta, a váltó sokkal inkább formális (*literalis*), semmint pusztán (*consensualis*) szerződés. A korábbi, konszenzuson alapuló váltószereződést hirdető elmélet azon felosztását, hogy a váltó lehet írott (*cambium scriptum*) és íratlan (*cambium non scriptum*), BARTH teljesen elveti, és a váltót inkább az írott végrendelettel hasonlítja össze, kiemelve, hogy mindkettőnél elengedhetetlen érvényességi feltétel az írásbeli forma (*scriptura accedens aliquod inseparabile*). Ezen véleményének 1715-ben megjelent nagyobb lélegzetű művében ad hangot.24[24] BÖHMER is a *literalis contractus* váltóelmélet követőjének tekinthető. A 18. század folyamán hét

18[18] GRYPHIANDER 71. szám

19[19] STYPMANN, F.: *Tractatus de iure maritimo et nautico*, szerk. FRITZII, A.-G., Gryphwald 1652, IV. kötet, 3., 14., 29., 40-42. számokban

20[20] DEGEN 145. o.

21[21] HEYDIGER, J. J.: *Kurze Anleitung zum gründlichen Verstand des Wechselrechtes*, Frankfurt 1676, 8. és 22. o.

22[22] BARTH, F. J.: *Dissertatio de negatione contractuum uniliteralium*, Lipcse 1705, 2. §

23[23] BARTH, F. J.: *Dissertatio iuris quadrige*, Frankfurt-Lipcse 1708, III. könyv, 155. o.

24[24] BARTH, F. J.: *Hodegetica forensis civilis et criminalis*, Frankfurt 1705, IV. fejezet (*De processu cambiali*) 738. o.

kiadással^{25[25]} büszkélkedő munkájából ugyanis világosan kiderül, hogy a váltószervezés csak írásban jöhet létre. A váltó lényegéről kialakított nézetét ekképp fogalmazza meg: “*In scriptis necessario hic contractus est ineundus et ex scriptura vis obligandi nascitur, adeoque, si verum fateri licet, ad contractus literales hoc negotium referri posset.*”^{26[26]} E század első felében mégsem BÖHMER, hanem LEYSER tevékenysége fontosabb. Közben FRANK konszenzuális szerződési elméletét támadva igazolta annak hiányosságait, a teoretikus kutatás mellett felismerte a váltóüzlet újabb gyakorlati jelentőségét: a váltó nemcsak a pénzforgatás terén használható, hanem egyúttal egyéni hitelműveletek megvalósítására is alkalmas.^{27[27]} Összehasonlítja egymással a váltót és a készpénzt,^{28[28]} amellyel alapot teremtett EINERT *papírpénz elméletének*,^{29[29]} aki később számos követőre talált a váltóelmélet-történetben.

Annak ellenére, hogy teljes mértékben LEYSER váltóelmélete köszön vissza RITTER 1738-as művében,^{30[30]} és ez utóbbi semmivel sem gazdagította az elmélet-történetet, mégis ki kell emeljük nevét: a 19. századi váltójogi irodalom ugyanis inkább hivatkozik RITTERre, semmint LEYSERre. Számos, a *literals contractus* körében megfogalmazott véleményt egyenesen RITTERnek tulajdonítanak, pedig azok LEYSER gondolatai,^{31[31]} csak éppen RITTER munkáiban újra felszínre kerültek, és a korabeli olvasók RITTER műveinek több és újabb kiadásával találkozhattak...

A század második felében HEINECCIUS folytatja a *literals contratus* váltóelmélet kutatását, de ő már új következtetésekre is jut. Bár *Elementa iuris cambialis* című átfogó művét csak fia bocsátotta közre apja halála után 1742-ben,^{32[32]} mégis nyolc kiadásban jelent meg, több nyelvre fordították és az 1775. évi lengyel váltótörvény kifejezetten előírja: a

^{25[25]} BÖHMER elsőként 1710-ben Frankfurtban adta közre váltótörténeti szempontból meghatározó munkáját; e tanulmány szerzője az 1765-ös hallei kiadáshoz fért hozzá a bécsi Nationalbibliothekban.

^{26[26]} BÖHMER, J.-H.: *Doctrina de actionibus ad praxim hodiernam accommodata*, Halle 1765, 664. o.

^{27[27]} LEYSER, A. VON: *Mediation ad Pandectas 13.*, Wittenberg 1717, II. szám (első kiadás)

^{28[28]} “*Cambia illud sunt in commerciis, quod circulatio sanguinis in corpore humano. Sicuti corpus per circulationem sustinetur et ea interrupta languet atque corrumpitur, ita nec commercia, si circulationem cambiorum demas, florere potuerunt. Itaque cambia instar pecuniae numeratae esse debent.*” Uo.

^{29[29]} Lásd alább a 19. századi váltóelméleteknél.

^{30[30]} RITTER, C. A.: *Exercit. super Assignationis et cambii trassati idea prima et genuina*, Lipcse 1738

^{31[31]} Művének IV. §-ban például RITTER ugyanúgy fogalmazza meg a váltó lényegét, mint azt LEYSER tette.

^{32[32]} HEINECCIUS: *Elementa juris cambialis*, Amsterdam 1742, vö. BIENER: *Wechselrechtliche* 169. o.

bíróságok a váltójog segédforrásként használhatják ítékezésük során.^{33[33]} HEINECCIUS ugyan ragaszkodik BÖHMER gondolatmenetéhez – és emiatt többen is kritizálták^{34[34]} –, de továbbmegy: felhívja a figyelmet arra, hogy a “váltó-kiállítási” szerződésen túl a váltóhasználat körében ott van még az “elfogadási” és a “hátirati forgatás,” amelyek önálló szerződésnek minősülnek,^{35[35]} s mint ilyenek külön vizsgálatot érdemelnek.^{36[36]} Ezen vizsgálódásait arra használta fel, hogy a STYPMANN által felállított nézeteket megcáfolja. Más tekintetben is vitatta azonban STYPMANN elméletét. Míg STYPMANN szerint a váltókötelem érvényessége nem az írott szerződésből, hanem pusztán a már teljesített fizetésből ered, addig HEINECCIUSnál az a kibocsátó kötelezett “*quia se illam (scil pecuniam) accepisse scripsit, et quia locus non est exceptioni non numerat pecuniae.*” Bár bizonyos körülmények fennállta esetén lehetségesnek tartja a kibocsátó részéről a *non numeratae pecuniae* kifogását, de hangsúlyozza, hogy a váltó *literalis contractus*át nem tartja azonosnak a Jusztiniánusz *Institutió*iban leírt *literalobligatio*val.^{37[37]} Ő volt az első a *literalis contractus* elméletét vallók közül, aki a váltó fogalmának meghatározásába belefoglalta a váltótartozást és az ebből fakadó szigorúbb jogkövetkezményeket (gyorsabb végrehajtás, személyes fogság).^{38[38]} APÁTHY szerint HEINECCIUS abból indul ki, hogy a váltószerződés több különféle szerződésből ered: az első szerződés a kibocsátó és a rendeltvényes között keletkezik, amely egy litterálszerződés; a második szerződés a *mandatum* a kibocsátó és az intézvénnyezett között; a harmadik a bemutató és a rendeltvényes között jön létre, és jellegét tekintve sokféle lehet; míg a negyedik cselekményre a bemutató és az elfogadó között kerül sor, amely nem tekinthető önálló szerződésnek.^{39[39]} HEINECCIUS tevékenységéről DEGEN szavaival élve megállapítható, hogy “ő a legbuzgóbb váltójogművelő, ki a váltó *literalis contractus* jellegének általános elterjedése és e nézet meghonosítása érdekében legélénkebben fáradozott.”^{40[40]}

^{33[33]} Az 1775. évi lengyel váltótörvény 8. §-a mondja ki ezt. SCHERER, PH. C.: *Handbuch des Wechselrechtes II*, Frankfurt 1800, 339. o.

^{34[34]} LIEBE, F.: *Die allgemeine deutsche Wechselordnung mit Einleitung und Erläuterung*, Lipcse 1848, XVIII. o. és EINERT, C.: *Das Wechselrecht nach dem Bedürfnis des Wechselgeschäfts im 19. Jh.*, Lipcse 1839, 23. o.

^{35[35]} Ezen szerződéseket *varii contractus*ként jelölte meg, jelezve, hogy sokféle szerződést rejthet magában, pl. önálló szerződésnek tekinti a kiállító és az intézvénnyes illetve a bemutató és az elfogadó közötti szerződéseket. Vö. BIENER: *Wechselrechtliche* 369. o.

^{36[36]} PLÓSZ szerint HEINECCIUS az írásbeli váltószerződést különböztette meg a szóbeli váltószerződéstől. PLÓSZ 52. o.

^{37[37]} DEGEN 152. o.

^{38[38]} “*Cambium est negotium ex variis contractibus conflatum, quo intercedentibus litteris cambialibus summa Titio uno loco numerata a Mevio arresti vinculo constrictum.*” DEGEN 153. o.

^{39[39]} APÁTHY HEINECCIUS *Elementája* I. fej. 9.§, III. fej. 6., 11. , 15. és 17. §-ra hivatkozik. In: APÁTHY 61. és k. o.

^{40[40]} DEGEN 152. o.

A váltótörténet következő nevezetesebb személyisége SIEGEL, aki amellet, hogy a váltójog forrásainak első gyűjtője, elsőként állította: a váltó fogalmának nem kell alkotórésze legyen a *distantia loci*,⁴¹[41] és csak akkor keletkezik szigorúbb váltókötelem a szerződésből, ha a váltólevélre rávezetik a “váltó” szót.⁴²[42] Tehát csak akkor lehet valaki ellen a váltójog szigorát alkalmazni, ha az írásból egyértelműen kiderül, hogy váltó.⁴³[43] SIEGEL követőjeként tartják számon EISENHART⁴⁴[44] és BRÜCHTINGet, aki továbbment, saját és idegen váltókra osztotta fel a váltókat.⁴⁵[45] SCHMIDT és RICCIUS is az írásbeli szerződés elmélet képviselői, akik szerint a váltó lényegében német *contratus literalis*. SCHMIDT annak ellenére jutott erre a következtetésre, hogy BÖHMER tanait igyekezett megcáfolni,⁴⁶[46] RICCIUS pedig művével újraélesztette LEYSER *contratus literalis* elméletét, ugyanis annak gondolatait adja vissza.⁴⁷[47]

A 18. század végén BRÜCHTING tanait kibontva többen kísérletet tettek a saját és az idegen váltó megkülönböztetésére.⁴⁸[48] BÜSCH⁴⁹[49] azt állította, hogy azon ügylet, amelynél fogva valaki pénzösszeget fizet le azon célból, hogy azt a pénz felvevőjének utalványa alapján máshol megkaphassa, nem egyéb mint utalvány vásárlása, amelyet ha a váltószigor következményével járna, váltótartozásnak minősülne, holott ez a saját váltónál hiányzik. Erre tekintettel arra következtetett, hogy a saját váltó nem váltó,⁵⁰[50] és a váltó lényegét tekintve pusztán utalvány-vásárlás.⁵¹[51] Csak az idegen váltót tartotta érvényesnek,

41[41] SIEGEL, J. G.: *Einleitung zum Wechselrecht*, Lipcse 1743, 8. §; vö. APÁTHY 62. o.

42[42] SIEGEL: *Einleitung* 87. o.

43[43] SIEGEL, J. G.: *Corpus juris cambialis das ist vollstandige Sammlung derer... in Europa üblichen Wechselordnung* (Lipcse 1742-1764) művére BIENER hivatkozik. BIENER: *Wechselrechtliche* 170. o.

44[44] EISENHARDT, J. F.: *Institutio jur. Germ. priv. III*, Halle 1775, 17. cím 5. §

45[45] BRÜCHTING, D. A.: *Unterricht des Wechselrechtes*, Lipcse 1747, oldalszám nélkül hozzá: DEGEN 154. o.

46[46] SCHMIDT, J. L.: *Ausführliche Abhandlung von den Münzsorten, in welche eine Geldschuld abzutragen ist*, Jena 1762, 257. §

47[47] RICCIUS, CH. G.: *Exercitat. juris camb. II*, Göttingen 1779-1781

48[48] A magyar váltójogi irodalomból SZLADITS az alábbiak szerint különböztet: a saját váltó kiállítója elsősorban a maga részéről ígéri a fizetést, ellenben az idegen váltó kiállítója elsősorban azt ígéri, hogy a fizetést más, idegen személy fogja teljesíteni. Szerinte a saját váltó kötelezvény, az idegen váltó pedig utalvány. SZLADITS 259. o.

49[49] Matematikusként és egy hamburgi kereskedelmi iskola tanáraként fogott hozzá a váltó kutatásához. BIENER: *Wechselrechtliche* 171. o.

50[50] APÁTHY 62. o.

51[51] BÜSCH, J.-G.: *Zusätze zu seiner theoretisch-praktischen Darstellung der Handlung in ihren mannigfaltigen Geschäften I*, Hamburg 1797-1798, 6. fejezet, 4-6. §

és olyannak, amelyből váltókötelem keletkezhet. E nézetével tulajdonképpen visszafordult a *cambias per literas* fogalomhoz, amelyet “írásban adott pénzkövetelésnek, azaz utalványozásnak” nevezett, feltételezve azt, hogy az utalvány átadásával kifizetik annak értékét.^{52[52]} BÜSCH tanát heves támadások érték, amelyekben arra hivatkoztak, hogyha igaza lenne, akkor a váltóból eredő kötelem nem egyéb egyszerű letéteménynél, amelynek visszakövetelés érdekében személyes fogságot lehetne alkalmazni, és ezzel olyan kereskedők is könnyen fogságba esnének, akik olyan áru szállítására kötelezték magukat, amelyet nem tudnak a kikötött határnapon átadni. Elméletének éppen az ellenkezője vert gyökeret, amely szerint a saját váltók az igazi és voltaképpen váltók, az idegen váltókat pedig nem valódi váltóknak nevezték. SELCHOW például az idegen váltót “helytelen”, “nem igazi” váltónak írja, ugyanis ő a váltó lényegét a váltószigorral azonosítja, ennek következtében a váltószereződés maga csak járulékos elem (*contractus accessorius*).^{53[53]} Az idegen és saját váltó közötti különbségtételen túl az is széles körben elterjedt, hogy váltónak általában csak olyan iratot lehetett tekinteni, amely határozottan váltó megnevezéssel illettek.^{54[54]} A váltó szó érvényességi kelléke lett tehát a váltónak, de a *distancia loci* “lényegtelen és fölösleges váltókelléknek mondatott.”^{55[55]}

III. A 19. század: Martens, Scherer, Eichhorn, Thöl, Einert és Biener elméletei

A 19. század első felében MARTENS amellett, hogy kimondta: a váltó tartozás szükségképpen szigorúbb kötelemmel párosítandó, részletesen kifejtette, mit jelent a szigorúbb kötelem: gyors eljárást és személyes fogságot váltó tartozás esetére, amely nélkül a váltókötelem nem képzelhető el. Elsőként figyelmeztetett, hogy ezt az újonnan megalkotandó német váltótörvénybe is fel kellene venni.^{56[56]} A váltókötelem tekintetében MARTENS különböztette meg elsőként a váltóban a *pactum de cambiandó* (ideiglenes váltót)^{57[57]} a tulajdonképpeni váltószereződéstől. Ez utóbbi szerződés csak a váltóérték átvétele után, a váltólevél átadása-átvételekor jön létre. Ebben az átadásban nyilvánul meg a váltószereződés

^{52[52]} BÜSCH, J.-G.: *Abhandlung über den Ursprung des Wechselrechtes I*, Hamburg 1784, 377. o.

^{53[53]} SELCHOW, J. H. CH. VON: *Grundsätze des Wechselrechtes*, Göttingen 1758, 26. és 34. §

^{54[54]} PÜTTMANN, J. L. E.: *Grundsätze des Wechselrechtes*, Lipsce 1805, 9. §, RUNDE, J. F.: *Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechts*, Göttingen 1801, 224. o. BIENER ide sorolja még PÜTTMANN *Grundzüges des Wechselrechtes* című 1784-ben megjelent munkáját is. BIENER: *Wechselrechtliche* 171. o.

^{55[55]} DEGEN 156. o.

^{56[56]} MARTENS 19. §

^{57[57]} MARTENS, G. F.: *Grundriss des Handelsrechtes, insbesondere des Wechsel- und Seerechtes*, Göttingen 1820, 76. §

írásban való befejezése. MARTENS követője WAGNER, aki a *pactum de cambiando* és a *contractus literalis* éles megkülönböztetését tette hozzá a váltóelméletek történetéhez.^{58[58]} Az osztrák váltójogról kiadott kézikönyvében^{59[59]} MARTENS mellett határozottan felismerhetőek HEINECCIUS, SCHERER, RITTER, SALCHOW és RUNDE tanai. KNORRE és KOSCHAK elméletére^{60[60]} reagálva MARTENS vitatja, hogy a váltószerződés azonos lenne a római írásbeli szerződéssel, de elismeri, hogy a váltóelfogadás és a hátirati forgatmány *contractus chyrographarius*, amely a hellenisztikus jogból szivárgott be a római posztklasszikus jogba, és vált írásbeli szerződési formává.^{61[61]}

Az alábbiakban azon szerzőkre irányítom a figyelmet, akik a váltó lényegének tekintetében folyamatosan ingadozó teóriákat adtak közre, szerintük ugyanis a váltó részben *literalis*, részben *consensualis* szerződés. Minderre tekintettel az irodalomban ezen írók “a 19. században feltűnt határozatlan váltóelméletek”^{62[62]} képviselőiként ismertek. Elsőként a korábban már említett SCHERERt kell kiemelnünk, aki kezdetben a váltót konszenzuális szerződésnek tartja, és elutasítja azt, hogy bármilyen rokonságban állna a római írásbeli szerződésekkel, majd tanának kifejtése során – hivatkozva BARTHra és HEINECCIUSra – arra jut, hogy a váltó mégis inkább a *contractus litteralis* elméletének felel meg.^{63[63]} RUNDE olyan szerződésnek tartja a váltót, amelyet írásban, önálló elnevezéssel (“váltó”) állítanak ki bizonyos összegről, és amely természetét tekintve “*contractus stricti juris germanici*”. Ennek oka, hogy a szerződő felek – még ha akaratuk nem is erre irányult – pusztán a váltóban adott nyilatkozatukból eredően kötelezve lesznek. Ezen kijelentése ellenére (amely egyértelművé teszi a váltó *litaralis contractus* jellegét is), mindvégig visszautasítja a váltószerződés írásbeli lényegének kimondását.^{64[64]} EICHHORN munkája is a két elmélet keveredést mutatja: a váltó kiszolgáltatását látja az ügylet befejező mozzanatának, és jelzi, hogy ez a szerződés egy részének a teljesítése, mellyel jóformán a

58[58] A *pactum de cambiandót* és a váltólevél átadásának, átvételének mozzanatát MITTERMAIER (1821-ben) és EICHHORN (1823-ban) is élesen megkülönböztették egymástól. BIENER: *Wechselrechtliche* 172. o.

59[59] WAGNER 146., 150., 161., 170., 184., 189-191., 196., 239. o.

60[60] KNORRE, E. F.: *Exercitationes de vera natura ac indole contractus cambialis in cambio trassato VI.*, Halle 1752, 14-19. § és KOSCHAK, A.: *Das österreichische Wechselrecht*, Graz 1805, 51-55. o.

61[61] A római írásbeli szerződésekről bővebben lásd: BABJÁK, I.: *A könyvviteli szokások és a litterálszerződések kapcsolata a Római Köztársaság korában*, in: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio Juridica et Politica, Tomus XVII. Miskolc University Press, 2000, 60-65. o.

62[62] Pl. DEGEN 169. o.

63[63] SCHERER, PH. C.: *Handbuch des Wechselrechtes III*, Frankfurt 1801, V. rész: Wechselcontract, 7. §, 338-340. o.

64[64] RUNDE, J. F.: *Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechtes*, Göttingen 1801, 224-233. §

literalis contractus elméletét utasítja vissza.^{65[65]} Másrészt viszont konszenzuálisnak sem tekinti magát a váltószereződést.^{66[66]} Öszinte színfoltja a váltóelmélet-történetnek PÖHLS, aki bevallja: a váltó olyan sajátzerű jellemű, hogy ezen tulajdonsága miatt lehetetlen meghatározni, a *literalis* vagy a *consensualis* szerződés tanához soroltassék-e.”^{67[67]} Láthatóan belenyugodott abba, hogy a váltó a római jog által kidolgozott szerződéstípusok egyikébe sem sorolható be, és nem is fáradozott különösebben azon, hogy valamiféle önálló váltóelméletet alapítson meg. Ennek ellenére helyesen különböztette meg a *pactum de cambiandó*t a tulajdonképpeni váltószereződéstől, szerinte ugyanis a váltó kiállításával épp csak megkezdik a váltószereződést. Sőt, vitatja MARTENS azon nézetét, hogy az csak akkor tekinthető befejezettnek, ha a kiállított és intézvényezett váltót az intézvényezett elfogadása után átadták a váltóbirtokosnak.^{68[68]} MITTERMAIER is megkülönbözteti a *pactum de cambiandó*t és a *contractus cambiit*, de ennek más jelentőséget tulajdonít, mint azt MARTENS, WAGNER vagy PÖHLS tette, ugyanis MITTERMAIER a kiszolgáltatót váltót a váltószereződés pusztá bizonyító eszközének tekinti.^{69[69]} Ezen gondolatai folytatásában pedig azt találja, hogy a váltóátadás alapítja meg a váltószereződést, mert speciális váltókötelezettségek csak ebből keletkeznek,^{70[70]} és a váltó felmutatása szükséges a váltójog érvényesítéséhez, s mindezek ellenére is állítja, hogy ezen jellemvonásokkal leírt váltó nem elégíti ki az írásbeli szerződésekkel szemben támasztott követelményeket.^{71[71]} TREITSCHKE is elkülöníti a váltóban a *pactum de cambiandó*t és a *contractus cambiit*: az előbbi részbeni előkészítése az utóbbinak, a tulajdonképpeni váltószereződés megkötésének. A váltószereződés pedig olyan kötelelem, amelynél fogva az egyik szerződé fél a másiknak vagy a már megkapott anyagi javakért, vagy hitelre azt ígéri meg a váltólevéllel a szerződés helyén, hogy a váltóvevő (hitelező) a váltóban meghatározott összeget más helyen a kiállító felelőssége mellett felveheti. Mint látjuk, TREITSCHKE még mindig a *distancia loci* és az értékvallomás elvén áll váltófogalmának kialakításakor, mindemellett a váltóérvényességhez a váltó átadását is feltételül szabja. Így arra a következtetésre jut, hogy a váltószereződés is akkor befejezett, amikor a váltó átadása és átvétele ténylegesen megtörténik.^{72[72]} Azt, hogy a váltószereződés lényege a váltóátadásban és annak átvételében rejlik, számos 19. századi

65[65] BIENER: *Wechselrechtliche* 368. o.

66[66] EICHHORN, C-F.: *Einleitung in das deutsche Privatrecht*, Göttingen 1823, 129. §

67[67] PÖHLS, M.: *Darstellung des Wechselrechtes nach gemeinen und hamburgischem Rechte, und nach den Gesetzen der vorzüglichsten handelnden Staaten Europas*, Hamburg 1829, 243. §

68[68] MARTENS: A *Grundriss...* 76. §-ban azt írja, a váltószereződés a “kibocsátó által történt átadással” lesz befejezett.

69[69] BIENER: *Wechselrechtliche* 368. o.

70[70] APÁTHY 63. o.

71[71] MITTERMAIER, C. J. A.: *Grundsätze des gemeinen deutschen Privatrechts mit Einschluß des Handels-, Wechsel und Seerechtes*, Regensburg 1830, 231. §

72[72] TREITSCHKE, G. C.: *Alphabetische Encyclopädie der Wechselrechte und Wechselgesetze*, Lipcse 1832, I. kötet 153. o.

váltójogász elismerte, de csak THÖL műveiben és elméletében nyilvánul meg teljesen kidolgozott formában. Szerinte a “váltói váltószereződés az alapja minden váltóígéretnek.”^{73[73]} A váltóígéret pedig ellenérték nélküli pénzösszegígéret, amely egy olyan formálügylet, amelynek alapját a váltó kiállítását megelőző szereződés képezi.^{74[74]} Ezen a formálügyleten alapszik a váltószigor, és amely a *causa debendi* (az átadás jogcímének) megjelölése nélkül is érvényes, és minden körülmények között perelhető.^{75[75]} Kifejti továbbá, hogy az ellenígéret nélkül elvállalt tartozás, a pénzösszegígéret minden kötelelem között is a legszigorúbb, mert ez olyan feltétlen és mindig érvényesíthető követelést alapoz meg, ahol a váltóbirtokost semmilyen váltótartozás nem terheli. Mindezek alapján THÖL szerint a váltó írott szereződés, amelynek jellege annak átadásában és átvételében rejlik, mely átadás egyébként formához nem kötött, ennek ellenére a váltószereződés maga formális szereződésnek tekintendő, ugyanis a váltóban kifejeződik a szereződési akarat, és a váltójog érvényesítéséhez a váltólevél birtoklása okvetlenül szükséges. ^{76[76]} THÖL váltóelméletét azzal támadták leginkább, hogy ha THÖL nézete szerint a váltó pusztán szereződés, akkor ki kell fejeznie azt is, hogy a váltóadó köteleme nem feltétlenül “láncos tartozás”^{77[77]} (és így bármely jogos hitelező követelhetné tőle a váltótartozást), hanem az adós ellenvetést tehet a *persona indossantis* ellen, továbbá élhet a *nemo plus iuris* elvének kifogásával (amely szerint senki sem adhat át másnak több jogot annál, mint amennyi joga neki van), és ezek következménye az lenne, hogy a váltóbirtokos csak származtatott jogot gyakorolhatna és soha nem gyakorolhatna önálló jogot a váltóból.^{78[78]} A váltóbirtokos ezen bizonytalan jogállása ellentmondana a váltó egész intézményének, ellenkezne lényegével: a váltó ugyanis megkívánja a kötelezett feltétlen kötelezettségét, a váltóbirtokos önállóságát és feltétlen követelési jogának biztosítását is. Ezen követelményeknek THÖL elmélete nem felelt meg, így még a 19. század derekán is váratott magára az a forradalmi megoldás, amely megválaszolta volna: mi is az a váltó?

Ha nem is forradalmi, de mindenképpen újfajta –, közgazdasági szemléletű – gondolkodásmódot hozott EINERT, aki alaposan felkorbácsolta a váltójogászok kedélyeit. Ő ugyanis teljes mértékben szakított mind a *contractus consensualis*, mind pedig a *contractus literalis* váltóelmélettel, azt állítva, hogy a váltóban nincs is semmilyen *contractus*, a váltó egyszerűen a kereskedők papírpénze.^{79[79]} A váltókötelemet EINERT egy írásból származó, *specialis causa* nélküli, egyoldalúan is jogérvényesen létrehozható tartozásnak tartja, amely

^{73[73]} BIENER: *Wechselrechtliche* 368. o.

^{74[74]} APÁTHY 65. o.

^{75[75]} THÖL, H.: *Handelsrecht II (Das Wechselrecht)*, Göttingen 1847, 181-185. o.; vö. APÁTHY 65. o.

^{76[76]} Uo.

^{77[77]} DEGEN használja ezt a kifejezést. DEGEN 174. o.

^{78[78]} Uo.

^{79[79]} EINERT papírpénz-elméletét foglalja össze: BIENER: *Wechselrechtliche* 304-306. o.

szerint a kötelem voltaképpen szerződés nélkül is fennáll.^{80[80]} Mint láthatjuk, EINERT teljesen kivonta a váltóügyletet a szerződéstárból, közgazdasági szempontból kezelte a váltót, és nyilvánvalóan szokatlan volt a váltójog tudományát a pénzügyi spekulációk vizeire vinni.

EINERT váltóról alkotott *papírpénz-elméletének* alábbi sarokpontjait érdemes kiemelni.

A kereskedelem kezdetén az áruk egyszerű csere folytán kerültek forgalomba, mígnem megjelent az ércpénz, majd a vert és a papírpénz is. EINERT szerint a kereskedők a papírpénzt legelőször váltók formájában állították elő, majd a jegybankok megalakulásával a papírpénzt ezek sokszorosították, de ezzel a váltóüzlet csak még inkább virágzásnak indult.^{81[81]} A kereskedelem fellendülése kedvezett annak a szokásnak, hogy a kereskedők váltókkal szerezzék be áruikat, és a váltókat pénz gyanánt használták, melyekkel érvényes kifizetéseket is teljesítettek.^{82[82]} Ha a kereskedő váltóval törlesztette tartozását, a hitelező már a váltó átvételének pillanatában kiegyenlítettnek tarthatta követelését, nem csak akkor, amikor a váltóért járó összeget átvette. EINERT itt azt is megjegyzi, hogy a bankárok kihasználva a kereskedelmi szükségleteket, váltókat adtak közre, így maguk árunak tekintették azt, kereskedők módjára üzleteltek a váltóval.^{83[83]} PLÓSZ úgy fogalmaz, hogy EINERT elmélete szerint a váltó a kereskedők papírpénze, mely a magánosok, különösen kereskedők hitelén nyugszik.^{84[84]} Legyen a váltó fizetési eszköz, vagy a pénzt pótló eszköz – folytatja gondolatait EINERT –, annak papírja különösebb jelentőségű minden más okmánynál, amelyből kötelem származik, mert a váltónál a papír maga az ígéret megtestesült képviselője, ebben rejlik az ígéreten alapuló, a papírpénzben nyugvó dologi jog, és emiatt szükséges a váltó értékesítésénél annak közvetlen átadása és átvétele.^{85[85]} Állításaiból azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a váltó elvont kereskedelmi papír, elvont kereskedelmi ígéret, amely önmagában foglalja tulajdonképpen értékét.^{86[86]} APÁTHY az alábbiak szerint foglalta össze EINERT elméletével kapcsolatban észrevételeit: míg a váltó határozott formához kötött, a papírpénz nem; a váltó fizetési ígéretet tartalmaz, a papírpénz lényege értékmérő jellegében áll; a váltónál a fizetési határidő lényeges alkatrész, a papírpénznél ilyenről nem beszélhetünk; végül pedig míg a váltó egyes birtokosai között

^{80[80]} EINERT, C.: *Das Wechselrecht nach dem Bedürfniss des Wechselgeschäftes im 19. Jh.*, Lipcse 1839, 98. o.

^{81[81]} EINERT 3. §

^{82[82]} EINERT 5. §

^{83[83]} EINERT 8-9. §. EINERT ezen gondolatait tükrözik – az ő törvényjavaslata (EINERT, C.: *Entwurf einer Wechselordnung für das Königreich Sachsen*, Drezda és Lipcse 1841) alapján elfogadott – a Szász Királyságban 1842. évben kibocsátott váltótörvény 6. §-a: “a valódi váltónak az a rendeltetése, hogy (mint magánszemélyhitelén alapuló papírpénz) fizetési eszközként forgattassék.” In: DEGEN 183. o. és THÖL: *Das Handelsrecht II*, 21. o.

^{84[84]} PLÓSZ 53. o.

^{85[85]} EINERT 88. §

^{86[86]} EINERT elméletének kritikája mellett az abból levonható következtetéseket foglalja össze BIENER: *Wechselrechtliche* 303 -319. o.

jogkövetkezményeket is magában foglaló kapcsolat áll fenn, addig a papírpénz egymást követő birtokosai között ez teljesen hiányzik.^{87[87]}

EINERT elmélete a német szerzők között sem maradt hatástalan, arra indította ugyanis LIEBÉT, hogy távolodva EINERT spekulatív váltóelméletétől annak szilárdabb magánjogi alapokat adjon azzal, hogy rávilágít: a váltó magánjogi momentuma annak papírértékével indokolható,^{88[88]} és elsőként vezette vissza a váltó kiállítását és átadását a római stipulációra, és azt olyan formálügyletnek nyilvánította,^{89[89]} amely függetlenül a az alapul szolgáló jogviszonytól, – pusztán azért, mert váltó alakjában keletkezik, – érvényesíthető.^{90[90]} EINERT viszont el akarta kerülni, hogy más váltójogi szaktekintély változtasson elméletén, ezért maga fogott hozzá saját tanának újbóli magyarázatához. Bár először (az 1830-as években) még abból indult ki, hogy a váltó egyoldalú jogcselekmény, és nem sorolható egyik szerződési típusba sem, tanának újabb nekifutásakor (az 1850-es években) kimutatta, hogy a modern váltóügylet párhuzamba állítható a római *literalis contractus*sal.^{91[91]} EINERT ugyanezen, 1852-ben kiadott művében (*Über das Wesen und die Form des Literal-Contractes, wie dieser zur Zeit der justinianischen Gesetzgebung ausgebildet gewesen, und Vergleichung desselben mit dem Wechsel*) maga is bevallja, hogy kutatásai kezdetén az volt a célja, hogy “átlendítse a holtpontra” a konszenzuális és literális szerződés elmélet képviselői közötti váltóelméleti vitát, és újszerű tanaival felélénkítse a váltójoggal foglalkozók tevékenységét. Mivel követői (BRAUER, HARDUNG, KOCH, KHEIL, KITKA, LIEBE és STUBENRAUCH) közül csak LIEBE mutatott hajlandóságot arra, hogy határozott lépéseket tegyen az új elmélet továbbfejlesztésére,^{92[92]} maga látott hozzá tanainak újratárgyalásához.

87[87] APÁTHY 64. o.

88[88] LIEBE, F.: *Die allgemeine deutsche Wechselordnung mit Einleitung und Erläuterung*, Lipcse 1848; UÓ: *Entwurf einer Wechselordnung für Braunschweig*, Lipcse 1842, 31-43. o.; és UÓ: *Entwurf einer Wechselordnung für das Herzogtum Braunschweig sammt Motiven*, Braunschweig 1843. LIEBE ezen javaslata alapján készítették elő és fogadták el a braunschweigi váltótörvényt 1843-ban. THÖL: *Das Handelsrecht II*, 22. o. Vö. BIENER: *Wechselrechtliche* 361. o. és APÁTHY 32. o.

89[89] PLÓSZnál “formálactus elméletként” jelenik meg, és különösen hiányosnak tartja, mert LIEBE nem fejt ki benne a váltóügylet létrejöttét, sem annak a szerződéstől való különbözőségét. PLÓSZ 54. o.

90[90] APÁTHY 64. o. Megjegyzendő, hogy a váltószerződés formális természetét már SAVIGY korábban felismerte: SAVIGNY, F.C. VON: *Vermischte Schriften I*, Berlin 1850, 206. o.

91[91] EINERT, C.: *Über das Wesen und die Form des Literal-Contractes, wie dieser zur Zeit der justinianischen Gesetzgebung ausgebildet gewesen, und Vergleichung desselben mit dem Wechsel*, Lipcse 1852

92[92] LIEBE gondolatmenetéből egyébként az szűrhető le, hogy nem is értette EINERT új tanának egész lényegét. Lásd LIEBE idézett műve 41. o.

A 19. század második felében alkotó újabb váltójogi szerzők is LIEBE és THÖL^{93[93]} – korábban tárgyalt – elméletére hivatkozva olyan váltószerszödést látnak a váltó mögött, amely a *literalis contractus* elvén alapszik, és ezen szerzödés a magánjog elmélete alá tartozik. Követöik közül BLUNTSCHLI a váltóígéretet a római *stipulatio*val tekinti azonosnak,^{94[94]} és bár a váltót formálügyletnek tekinti, de a váltókövetelés keletkezéséhez a váltólevél átadását és átvételét tartja szükségesnek.^{95[95]} Öt követte RENAUD^{96[96]} és GENGLER^{97[97]} is. WALTER átruházási szerzödésnek nevezi a váltót,^{98[98]} THÖL pedig lényegét tekintve írásbeli sommaígéretként jellemzi.^{99[99]} PLÓSZ emiatt *szerzödési vagy összefizetési ígélet elméletnek* nevezi THÖL elméletét.^{100[100]} A váltó stipulációhoz való hasonlóságának gondolatát egyébként mind az 1847. évi porosz váltótörvény, mind pedig az 1848-as általános német váltórendszabály elkészítésekor figyelembe vették.^{101[101]}

A 19. század második felében a váltóelmélet-történet újabb lendületet BIENER váltószerszödés-tana által kapott. Amellett, hogy állást foglal amellett, hogy a váltó analóg a római stipulációra,^{102[102]} munkáiban többször is ellentmondott azon állításnak, hogy a váltószerszödés elmélete azonos a váltó átadásának és átvételének mozzanatával, hiszen a váltó átadását és átvételét gyakran olyan személyek végzik el, akik személyükben nem érdekeltek közvetlenül a kötelezettség elvállalásában, annak megalapításában. Szerinte a váltószerszödés nem a váltólevél átadásában és átvételében nyilvánul meg, hanem azon egyezményben, amely megelőzi a váltólevél átadását. Az átadás csak a jele annak, hogy megtörtént a megegyezés.^{103[103]} BIENER tana szerint a váltólevél maga és annak átadása nem a váltószerszödés, hanem e szerzödés teljesítése.^{104[104]} Arra is figyelmeztet, hogy azon nézet,

93[93] BIENER: *Wechselrechtliche* 368. o.

94[94] BLUNTSCHLI, J. K.: *Deutsche Wechselordnung*, Erlangen 1852, 5-9. o.

95[95] APÁTHY 66. o.

96[96] RENAUD, A.: *Lehrbuch des Wechselrechtes*, Giessen 1868, 11. §; RENAUD lényegében THÖL váltóelméletét vallotta; vö. APÁTHY 65. és k. o.

97[97] GENGLER, H. G. PH.: *Lehrbuch des deutschen Privatrecht I*, Erlangen 1854, 609-613. o.

98[98] WALTER, F.: *System des gemeinen deutschen Privatrechts*, Bonn 1855, 331. és 342. §

99[99] THÖL, H.: *Das Wechselrecht*, Lipcse 1878, 180. és 216. §

100[100] PLÓSZ 55. o.

101[101] BIENER: *Wechselrechtliche* 361. o. ; PLÓSZ, S.: *A magyar váltójog kézikönyve*, Budapest 1889, 26. o.; és APÁTHY 33. o.

102[102] BIENER: *Wechselrechtliche* 360. o.

103[103] Vö. SAVIGNY, F. C. VON: *System des heutigen römischen Rechts III*, Berlin 1840-49, 313. o.

104[104] BIENER, F.-A.: *Wechselrechtliche Abhandlungen*, Lipcse 1859, 168. és 422. o.

(amelyet MITTERMAIER, EICHHORN és TREITSCHKE is vallott, és) amely szerint a váltó lényege két részből, a *pactum de cambiandó*ból és a voltaképpeni váltó-*contractus*ból áll össze, tulajdonképpen a római *pactum de contrahendo* és a reálszerződések közötti viszonynak felel meg, hiszen itt is *re* kötik a szerződést, amelynek váltói joghatásai csak annak átadásával kezdődnek meg.¹⁰⁵[105] BIENER váltószereződés-tana alapján a váltó olyan szerződés, amelynél fogva az egyik szerződő lekötelezi magát, hogy a másik szerződőnek, aki nála valamilyen értéket megfizetett, azért annak bizonyos helyen és időben valamely meghatározott pénzüsszeget fog rendelkezésére bocsátani. A váltóügylet tehát lényegét tekintve a váltóutalvány vásárlása, amelynél szükséges szerződési elem a váltó vagy hátrirati forgatmány írásbeli kiállítás és ezen írott forma tényleges átadása. Érdemes BIENER elméletét közelebbről is megvizsgálni: a váltószereződéshez képest a váltó a szerződésből származó jogtól független, és önálló, de a váltóból eredő jog azon ügylettől is független, amely a váltó kiállításának alapját képezi. Ezen “alapszerződéstől” magát a váltószereződést is meg kell különböztetni, mert előfordulhat, hogy váltót előzetes ügylet nélkül, pusztán egy, a váltóra vonatkozó elvont egyezmény következtében állítanak ki.¹⁰⁶[106] BIENER (kivéve azt az esetet, amikor valakinek ajándékba adnak egy váltót) a váltószereződést adásvételnek tartja, amely sokféle alakzatban fordulhat elő, sőt a saját váltónál a kibocsátó és az eredeti hitelező között ez teljesen hiányzik.¹⁰⁷[107] BIENER tehát leporolja azt a 13-19. század között sokszor védett és vitatott tételt, hogy a váltó “*cambium reale*”, “*emptio venditio pecuniae absentis pro praesente*”, mely szerint természetére nézve a váltó adásvételi szerződés.¹⁰⁸[108] Szerinte ugyanis a váltóügyletnél gyakran előfordul, hogy a váltóért áruként egy másik váltót adnak át, amely váltók később készpénzre váltanak. Azt is említi, hogy nem szokatlan, ha kölcsönös követeléseket és tartozásokat váltókkal egyenlítenek ki, de ezt az esetet csak az idegen váltóra tartja alkalmazhatónak.¹⁰⁹[109] Számos korábbi német váltójogászhoz (MARTENS,¹¹⁰[110] BOSET,¹¹¹[111] ZIMMERL¹¹²[112]) hasonlóan

¹⁰⁵[105] Vö. MARTENS: *Grundriss...* 75. § és WALTER 66. o.

¹⁰⁶[106] BIENER 376. és 379. o.

¹⁰⁷[107] BIENER: *Wechselrechtliche* 376-378. o.; vö. APÁTHY 66. o.

¹⁰⁸[108] BIENER hangsúlyozza, hogy a váltónál is az adásvételi szerződés szükségképpeni elemei jelennek meg (*consensus, res, pretium*), de ehhez még olyan egyedi jellemzők is társulnak, mint az, hogy az áru maga a pénz, és fennáll a *distantia loci* követelménye. Mindezen “mellékkörülmények” teszik önálló szerződéssé a váltószereződést. BIENER: *Wechselrechtliche* 168. o.

¹⁰⁹[109] BIENER, F.-A.: *Abhandlung aus dem Gebiete der Rechtsgeschichte I*, Lipcse 1846, 91-97. o.; vö. TREITSCHKE, G. C.: *Alphabetische Encyclopädie der Wechselrechte und Wechselgesetzte II*, Lipcse 1832, 680. o.

¹¹⁰[110] MARTENS: *Grundriss...* 75. §;

¹¹¹[111] BOSET, J. E. VON: *Der Wechselcontract nach seiner historischen, teleologischen und philosophischen Ansicht*, Prága 1812, 33. §

¹¹²[112] ZIMMERL, J. M. E. VON: *Anleitung zur Kenntnis des Wechselrechtes*, Bécs 1821, 12. §

BIENER is csatlakozik azon tanhoz, hogy a váltóátadás és átvétel a váltószerszödés teljesítése, és nem más, mint az “*instrumentum ex causa cambii*” elmélete.¹¹³[113] Ha komolyan vesszük ezt a nézetet, akkor a váltó átadása az ügylet befejeztét, a váltótartozás elenyészését jelentené. Ez azonban azért is helytelen elgondolás, mert a váltótartozás éppen hogy a váltó átadásával veszi kezdetét.

Jelen tanulmányban arra tettem kísérletet, hogy felvázoljam azt az ívet, amelyet a váltószerszödés mibenlétéről kialakított elképzelések, elméletek rajzoltak meg a 17. és 19. század közötti periódusban. Mint láttuk, kezdetben a *konszenzuális és reális contractus váltóelméletek* a váltón kívül keresték annak lényegét, majd a fejlődés következtében a váltójogászok belátták: a váltó lényege magában a váltóban, annak sajátos minőségében rejlik.

¹¹³[113] BIENER: *Wechselrechtliche* 168. o.